

Inhoud

Woord vooraf

1. Logopedie: een toegepaste wetenschap

- 1.1. Inleiding: wat is logopedie?
 - 1.1.1. Definiëring
 - 1.1.2. Communicatie
 - 1.1.3. Communicatiestoornissen
 - 1.1.4. Communicatiestoornissen en meer
 - 1.1.5. Wetenschap
- 1.2. Opleiding en beroep
- 1.3. Vakliteratuur
- 1.4. Historiek
 - 1.4.1. Oudste verwijzingen
 - 1.4.2. De klassieke oudheid
 - 1.4.3. De middeleeuwen en de 16de, 17de en 18de eeuw
 - 1.4.4. De 19de en 20ste eeuw

2. Spraak

- 2.1. De mens als sprekend wezen
- 2.2. Het spraakorgaan en de productie van spraak
 - 2.2.1. Het ademhalingsstelsel
 - 2.2.2. Het fonatiesysteem
 - 2.2.2.1. De larynx en de stembanden
 - 2.2.2.2. Adductie, abductie, lengte en spanning
 - 2.2.2.3. Stembandtrillingen
 - 2.2.2.4. Stemtrillingen
 - 2.2.3. Het articulatorisch systeem
 - 2.2.3.1. De keelholte
 - 2.2.3.2. De neusholte
 - 2.2.3.3. De mondholte
 - 2.2.4. Spraakklanken
 - 2.2.4.1. Vocalen
 - 2.2.4.2. Consonanten
 - 2.2.5. Coarticulatie en assimilatie
 - 2.2.5.1. Coarticulatie
 - 2.2.5.2. Assimilatie
 - 2.2.6. Bijzondere klanken en spreekwijzen
 - 2.2.7. Zingen
 - 2.2.7.1. Zingen versus spreken
 - 2.2.7.2. Zangstemmen
- 2.3. Spraak als akoestisch verschijnsel
 - 2.3.1. Enkele basisbegrippen
 - 2.3.2. Periodieke trillingen
 - 2.3.3. Niet-periodieke trillingen
 - 2.3.4. Toepassing op spraakklanken
 - 2.3.5. De bron-filter theorie
- 2.4. Spraak als auditorisch verschijnsel
 - 2.4.1. Het gehoororgaan en het horen
 - 2.4.1.1. Het buitenoor
 - 2.4.1.2. Het middenoor
 - 2.4.1.3. Het binnenoor
 - 2.4.2. Spraakperceptie
 - 2.4.3. Auditorische beschrijving van spraakklanken
 - 2.4.4. Audiometrie
 - 2.4.4.1. Tonale liminaire audiometrie
 - 2.4.4.2. Spraakaudiometrie
 - 2.4.4.3. Tympanometrie
- 2.5. Registreren van spraak

- 2.5.1. Bij de spreker zelf
 - 2.5.1.1. Palatografie
 - 2.5.1.2. Articulografie
- 2.5.2. Tussen mond en oor
 - 2.5.2.1. De audio-opname
 - 2.5.2.2. Oscillografie
 - 2.5.2.3. Spectrografie
- 2.5.3. Door de luisteraar

3. Schrift, schrijven en lezen

- 3.1. Schriftelijke communicatie
- 3.2. Schrift
 - 3.2.1. Pictografisch schrift
 - 3.2.2. Logografisch schrift
 - 3.2.3. Fonografisch schrift
- 3.3. Het Nederlandse spellingsysteem
 - 3.3.1. Geschiedenis
 - 3.3.2. Principes
 - 3.3.2.1. Het fonologisch principe
 - 3.3.2.2. Het morfologisch principe
 - 3.3.2.3. Het etymologisch principe
 - 3.3.2.4. De vocaalverenkeling en de consonantverdubbeling
 - 3.3.2.5. De spelling van de werkwoorden
 - 3.3.2.6. Andere aspecten
 - 3.3.2.7. Een evaluatie
 - 3.3.3. Interpunctie
 - 3.3.3.1. Leestekens die een zin begrenzen
 - 3.3.3.2. Leestekens binnen een zin
- 3.4. Schrijven en lezen
 - 3.4.1. Definitie
 - 3.4.2. Schrijf- en leesvoorwaarden
 - 3.4.2.1. Schrijven
 - 3.4.2.2. Lezen
 - 3.4.2.3. Spellingsconventies
 - 3.4.2.4. Motorische vaardigheden
 - 3.4.2.5. Algemene voorwaarden
 - 3.5. Fonetisch schrift
 - 3.5.1. Fonetisch schrift in vergelijking met de gebruikelijke spelling
 - 3.5.2. Het internationaal fonetisch alfabet
 - 3.5.3. De transcriptie van grotere gehelen
 - 3.5.4. Klinische transcriptie
 - 3.5.5. Fonetische transcriptie en betrouwbaarheid
 - 3.5.6. Leren transcriberen
 - 3.6. Bijzondere vormen van schriftelijke communicatie
 - 3.6.1. Braille
 - 3.6.2. Het Bliss-communicatiesysteem

4. Visueel-manuele communicatie

- 4.1. Communiceren met gebaren
- 4.2. Gebarentalen
 - 4.2.1. Gebarentaal of gebarentalen?
 - 4.2.2. De Vlaams-Belgische Gebarentaal en gebarentaalvarianten
 - 4.2.3. Gebarentalen: zelfstandig en volwaardig
 - 4.2.4. De opbouw van gebarentalen
 - 4.2.4.1. Gebaren en gebarenschat
 - 4.2.4.2. Grammatica
 - 4.2.5. Gebarenschrift
- 4.3. Gebarensystemen
- 4.4. SMOG
- 4.5. Pantomime
- 4.6. Vingerspelling en naamgebaren

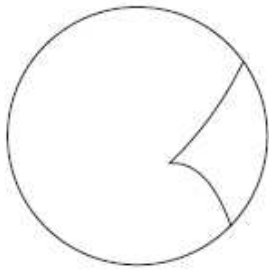
- 4.6.1. Vingerspelling
- 4.6.2. Naamgebaren
- 4.7. Spraakafzien en klankgebaren
 - 4.7.1. Spraakafzien
 - 4.7.2. Klankgebaren
- 4.8. Communicatie bij doof-blinden
- 4.9. Non-verbale communicatie
- 4.10. Besluit

Basisbegrippen Logopedie 1

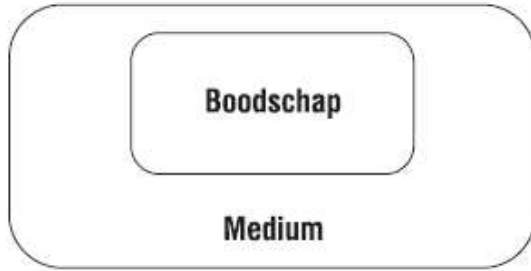
Schrift, schrijven en lezen

Prof. Van Borsel, Prof. De Letter

© Opleiding LAW Universiteit Gent

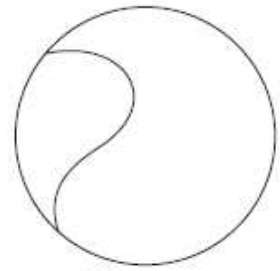

Zender

Boodschap

Medium

Ontvanger

Verbaal

(spreker)

(schrijver)

(lucht)
SPRAAK

(inkt, krijt, ...)
SCHRIFT

(luisteraar)

(lezer)

Non-verbaal

(lichaam)
VISUEEL-MANUELE
COMMUNICATIE

3.1. Schriftelijke communicatie vs mondelinge communicatie

- Is geschreven taal belangrijk?

www.test-aankoop.be

TEST **aANKOOP**
Expert · Onafhankelijk · Dicht bij u

HUUROVEREENKOMST VOOR EEN WONING, BESTEMD TOT HOOFDVERBLIJFPLAATS VAN DE HUURDER

Tussen :

- De Heer en Mevrouw :
wonende te
hierna "verhuurder" genoemd, en

- De Heer en Mevrouw :
wonende te
hierna "huurder" genoemd

Werd het volgende overeengekomen :

© Opleiding LAW Universiteit Gent

3.1. Schriftelijke communicatie vs mondelinge communicatie

Kenmerken geschreven taal

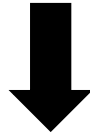
- Bewaren
overdracht kennis
afspraken
- **Monologisch:** geen fysieke aanwezigheid
noodzakelijk (brief)
versus
Dialogisch: wel fysieke interactie mogelijk
(mail, chat, sms)
- Uitgesteld ontvangen
- Decoderen aan eigen tempo
- Schoolse vaardigheid

Waar en wanneer geleerd?

© Opleiding LAW University

Culturen met alleen een schriftelijke vorm van
communicatie bestaan niet

Gesproken taal: primair
Geschreven taal: secundair

© Opleiding LAW Universiteit Gent

- Gesproken taal zonder geschreven taal?
- Geschreven taal zonder gesproken taal?

- **How many languages in the world are unwritten?**
- The exact number of unwritten languages is hard to determine. Ethnologue (20th edition) has data to indicate that of the currently listed 7,099 living languages, 3,866 have a developed writing system. We don't always know, however, if the existing writing systems are widely used. That is, while an alphabet may exist there may not be very many people who are literate and actually using the alphabet. The remaining 3,233 are likely unwritten.

3.2. Schrift

- Wanneer ontstaan?
 - moeilijk met zekerheid te zeggen.
 - zeker een vrij recent verschijnsel is.
 - eerste vormen van schrift: zo'n 5000 jaar geleden
- Oorsprong
 - pogingen van de prehistorische mens om de hem omringende werkelijkheid af te beelden
 - grottekeningen en figuren gekrast in gebruiksvoorwerpen aan de basis van onze schriftelijke communicatie
 - communicatieve functie?
 - weinig waarschijnlijk
 - Veeleer esthetische of religieuze functie
 - Of pogingen waren om greep te krijgen op de werkelijkheid door deze werkelijkheid voor te stellen.

3.2. Schrift

© Opleiding LAW Univ

Manier van schrijven

An Abridged History of Writing Instruments

FINGER
(IN SAND
OR CLAY)

QUILL

PENCIL

BALL POINT
PEN

FINGER
(ON TOUCHSCREEN)

© Opleiding LAW Universiteit Gent

Types van schrift

- Pictografisch
- Logografisch
- Fonografisch

Types van schrift

- Pictografisch
- Logografisch
- Fonografisch

© Opleiding LAW Universiteit Gent

Pictografisch schrift

- Afbeelding van de werkelijkheid
- Niet gebonden aan een bepaalde taal
- Om zich iets te herinneren
- Om anderen aan iets te herinneren
- Pictogram: afbeelding van de werkelijkheid met een bepaalde boodschap, geen abstractie

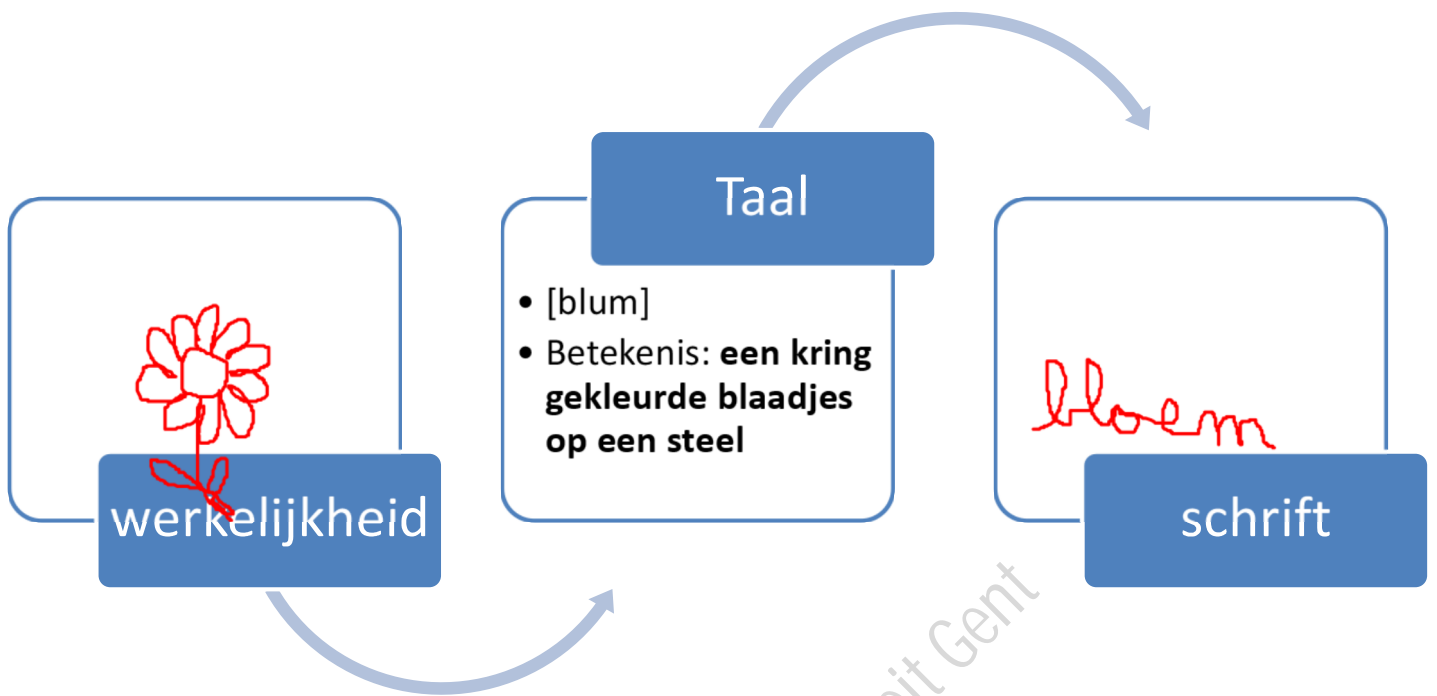

Pictogrammen vandaag

© Opleiding LAW Universiteit Gent

Echt schrift?

Men spreekt pas van een schrift
wanneer tekens bepaalde elementen uit een taal voorstellen
en dus indirect, via de taal, de werkelijkheid weergeven.

Types van schrift

- Pictografisch
- Logografisch
- Fonografisch

© Opleiding LAW Universiteit Gent

Types van schrift

- Logografisch schrift
 - bv. Chinees
 - 1 logogram per woord
 - arbitraire tekens (betekenis niet af te leiden, zoals bij pictogrammen)
 - geen representatie van de werkelijkheid
 - taalgebonden
 - abstractie en gevoelens
 - voordelen:
 - Verwijzen niet naar uitspraak van woorden, dus personen met verschillende dialecten begrijpen mekaar
 - Aantal tekens neemt toe naarmate nieuwe woorden worden toegevoegd

Logografisch schrift: voordelen

Logografisch schrift: voordelen

FRIENDSHIP

HAPPINESS

FORTUNE

PROSPERITY

© Opleiding LAW Universiteit

Logografisch schrift: nadelen

- Aantal tekens
 - Over de jaren heen: 50.000 à 80.000
 - Veelvuldig gebruikt: 5000 à 8000
 - Dagelijks gebruik: 3000
- Chinees op de computer? Toetsenbord?
 - Pinyin: systeem om chinese tekens om te zetten in latijnse tekens (mandarin phonetic system)

© Opleiding LAW Universiteit Gent

Hello — nǐ hǎo 你好

© Opleiding LAW Uni

Types van schrift

- Pictografisch
- Logografisch
- **Fonografisch**

© Opleiding LAW Universiteit Gent

Fonografisch schrift

- Klankschrift

- Weergave van de klankvorm

- Syllaben: **syllabisch schrift** (vb Japans, gedeeltelijk)
 - Klanken: **alfabetisch schrift**: Nederlands

Syllabic Writing

Main idea is pretty obvious: Each symbol represents a syllable.

Japanese syllabary →

(**Syllabary**=set of symbols to represent the syllables of a language)

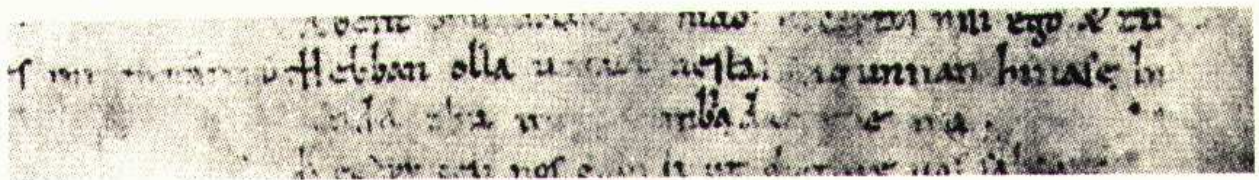
	a	i	u	e	o
---	ア	イ	ウ	エ	オ
k	カ	キ	ク	ケ	コ
s	サ	シ	ス	セ	ソ
t	タ	チ	ツ	テ	ト
n	ナ	ニ	ヌ	ネ	ノ
h	ハ	ヒ	フ	ヘ	ホ
m	マ	ミ	ム	メ	モ
y	ヤ		ユ		ヨ
r	ラ	リ	ル	レ	ロ
w	ワ				ヲ
n	ン				
g	ガ	ギ	グ	ゲ	ゴ
z	ザ	ジ	ズ	ゼ	ゾ
d	ダ	ヂ	ヅ	デ	ド
b	バ	ビ	ブ	ベ	ボ
p	パ	ピ	プ	ペ	ポ

3.3. Het Nederlandse spellingssysteem

- Orthografie/spelling
 - geheel van regels die men in een bepaalde taal hanteert voor de schriftelijke weergave van de gesproken woorden
 - Probleem fonografische schriften
 - Uitspraak van talen evolueert
 - Spelling moet meevolgen en regelmatig herzien worden

Nederlandse spellingsysteem

- Vrij jong: ± 1100

Hebban olla uogala nestas bigunnan hinase hi(c) (e)nda thu

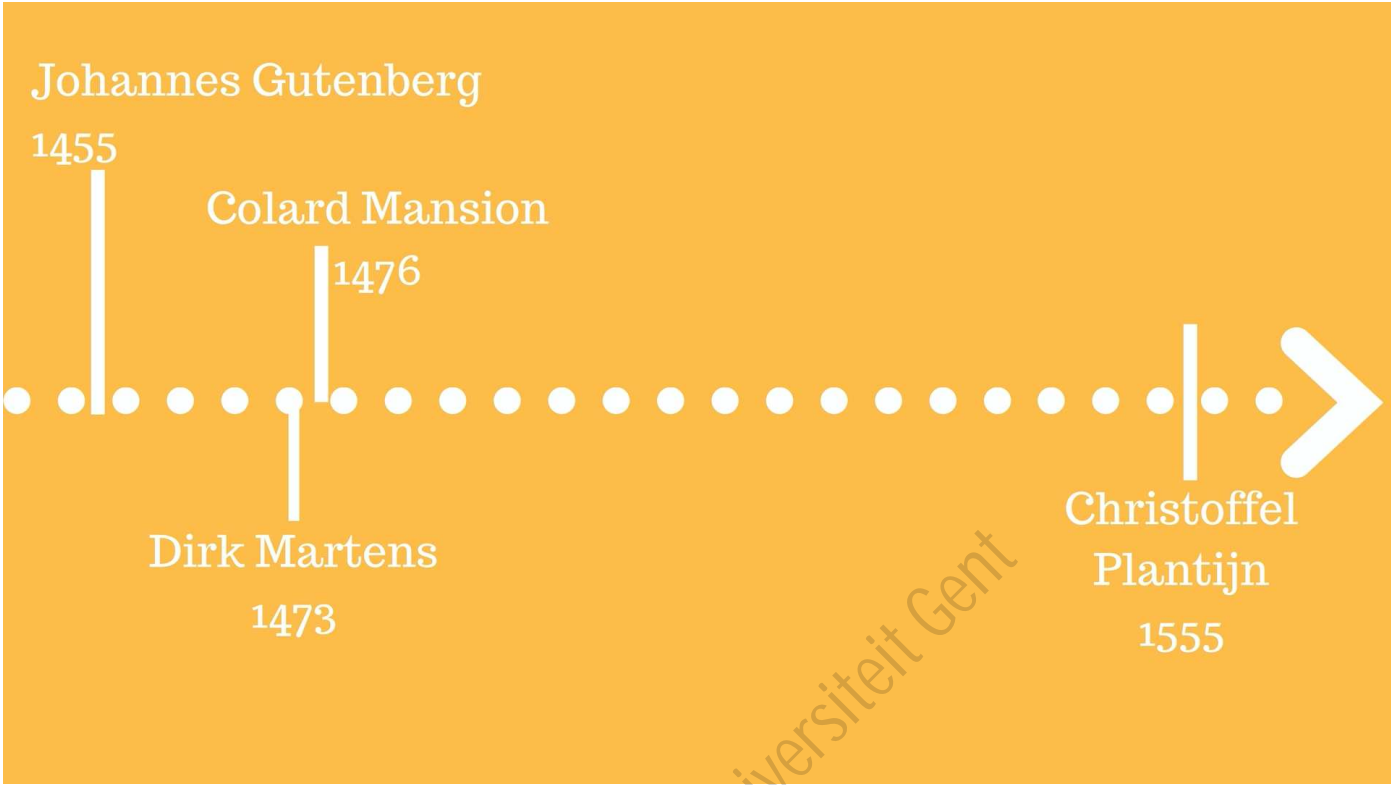
Hebben alle vogels nesten begonnen tenzij ik en jij
(oudste liefdesverklaring)

© Opleiding LAW Universiteit Gent

Nederlandse spellingsysteem

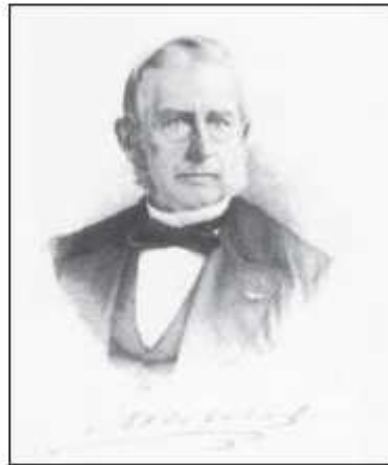
- Latijnse tekens
 - maar niet echt geschikt: 26 ≠ 35
 - Verhaeghe, Sinnaeve, ...
- Nog geen standaardtaal, wel verschillende dialecten
- Elk op zijn manier:
/a:/, 'aa', 'ae', 'ai'
- Belang boekdrukkunst

© Opleiding LAW Universiteit Gent

- 1864: eerste officiële spelling in België.
- oorspronkelijk opgesteld door De Vries en Te Winkel in 1863 voor publicatie Woordenboek der Nederlandsche Taal
- In de loop der jaren verschillende keren aangepast maar werd nooit meer in geheel vervangen.

Matthias de Vries
(1820-1892)

Lammert Allard te Winkel
(1806-1868)

Figuur 3.5. Het Woordenboek der Nederlandsche Taal en zijn eerste redacteurs.

<http://woordenlijst.org>

© Opleiding LAW Universiteit Gent

Principes van de Nederlandse spelling

- Fonologisch principe
- Morfologisch principe
- Etymologisch principe

Fonologisch principe

- het basisprincipe
 - 1 teken 1 klank
- Maar: invloed Latijn
 - één enkel letterteken kan staan voor meerdere verschillende klanken (weledel)
 - digrafen (tweeteekensklanken)
 - (homogene en heterogene) (aa, oe)

Morfologisch principe/principe van de vormovereenkomst

- principe van de **gelijkvormigheid**
 - eenzelfde woord, stam, voor- of achtervoegsel moet zo veel mogelijk op dezelfde wijze gespeld worden, ongeacht de uitspraak
 - bord/borden
 - Uitzonderingen (brief/brieven, neus/neuzen)
- principe van de **overeenkomst of analogie**
 - woorden die op een overeenkomstige wijze gevormd worden moeten ook op een overeenkomstige wijze geschreven worden
 - grootte/dikte
 - Uitzonderingen: * hij praatt

1. Een nummerplaat om trots op te zijn

Etymologisch principe/ principe van de afleiding

- In de schrijfwijze van een woord rekening gehouden met historische ontwikkelingen
 - ‘ei’ of ‘ij’ en ‘ou’ of ‘au’ (vroeger andere uitspraak, zie dialect)
 - Ambt, erwt
 - Thuis (te huis)
 - Logisch
- (“stomme letters”)

Principes van de Nederlandse spelling

- Vocaalverenkeling en consonantverdubbeling
- Spelling van de werkwoorden

Vocaalverenkeling (vocaalontdubbeling)

- De vocalen /a:/, /e:/, /o:/ en /y./ worden in principe als "aa", "ee", "oo" en "uu" gespeld, behalve in een open syllabe (d.w.z. syllabe die niet uitgaat op een consonant), waar ze met één enkel teken worden geschreven.
- Dus "praat-praten", "spreek-spreken", "hoor-horen" en "uur" "uren".

consonantverdubbeling

- Een medeklinker die zich tussen twee klinkers bevindt moet verdubbeld worden als de eerste klinker kort is.
 - "hap-happen", "gok-gokken", "spel-spellen", "kuskussen"
- Bijkomende voorwaarden
 - de eerste klinker moet tot dezelfde syllabe behoren als de medeklinker en moet beklemtoond moet zijn.
 - bijvoorbeeld geen verdubbeling van de "n" in "kanon" of van de "p" in "kapot"

Van waar deze regels?

- De consonantverdubbeling is een noodzakelijke correctie op de regel van de vocaalverenkeling om verwarring te voorkomen.
- Zie onderscheid tussen woordparen als "kopen-koppen", "taken-takken" of "stelen-stellen".
- Historische gegroeid

Deze kaart met bijbehorende zegels zijn **STRIKT PERSOONLIJK**. Op vertoon van kaart met zegel in ongeschonden toestand en voorzien van portret en handteekening heeft houder het recht vervoerd te worden op één der lijnen van het stadsnet en de trajecten Den Haag—Rijswijk (Hoornbrug, Geestbrug) en Den Haag—Zijdeweg, tegen betaling van **VIJF CENT** per rit.

De kaart moet gedurende den rit op verzoek van het personeel tegelijk met het plaatsbewijs worden getoond en overhandigd, bij gebreke waarvan opnieuw de vrachtprijs moet worden betaald. Bij aanbieding van kaart of zegel door een ander dan voor wien deze bestemd zijn, of bij eenig ander misbruik of onregelmatigheid, worden deze zonder vergoeding ingenomen.

De houder der kaart is verplicht de door de Directie in verband met de orde, controle of veiligheid gegeven voorschriften en verbodsbepalingen op te volgen.

Uitzonderingen op de vocaalverenkeling

- een /y./ voor een "w" toch met een enkel letterteken geschreven. ("duw" en niet "duuw")
- Aan het einde van een woord wordt de /e:/ toch niet verenkeld. ("mee" en niet "me")
- Voor het achtervoegsel "tje" van verkleinwoorden worden de /a:/, /e:/, /o:/ en /y./ toch niet verenkeld ook al bevinden ze zich in een open syllabe. ("mamaatje, dineetje, fotootje, parapluutje")
- Voor "ch" wordt de /o:/ toch niet verenkeld. (t"goochelen" en niet "gochelen")

Uitzonderingen op de consonantverdubbeling

- De regel voor de consonantverdubbeling geldt niet na een doffe /ə/ bij woorden die uitgaan op "-el", "-et", "-es" en "-ik".

Dus "appelen, lemmeten, dreumesen, perziken" en niet "appellen, lemmetten, dreumessen, perzikken".

De werkwoordspelling

- Moeilijkheden kunnen zich vooral voordoen bij de schrijfwijze van de regelmatige werkwoorden
 - onvoltooid tegenwoordige tijd
 - onvoltooid verleden tijd
 - voltooid deelwoord

onvoltooid tegenwoordige tijd

- Regel
 - 1e persoon enkelvoud: de stam
 - 2e en 3e persoon: stam + t. (ik lees, hij leest; ik antwoord, hij antwoordt).
- Maar:
 - Aan het eind van een woord wordt niet verdubbeld (dus "hij praat" en niet "hij praatt").
 - ook geen "t" wanneer het persoonlijke voornaamwoord "je" of "jij" als onderwerp na het werkwoord komt te staan. ("je/jij komt" maar "kom je/jij?", "je/jij antwoordt" maar "antwoord je/jij?").

onvoltooid verleden tijd

- Regel

- voeg "de" of "te" toe aan de stam in het enkelvoud (antwoordde, praatte) en "den" of "ten" in het meervoud (antwoordden, praatten)

- De keuze tussen "de(n)" en "te(n)"

- voor moedertaalsprekers van het Nederlands in principe geen problemen (intuïtief)
 - Voor anderstaligen of taalgestoorden wel eens moeilijk

onvoltooid verleden tijd

- "de(n)" of "te(n)"?
- *'t kofschip*" of *"'t fokschaap*".
 - Eindigt de stam op een van de medeklinkers uit deze woorden, dan krijgt men in de onvoltooid verleden tijd "te(n)".

den) of te(n)

haal **-en** van het hele werkwoord af (dan heb je de stam)

fiets-**en**

rammel-**en**

staat de laatste letter van de stam in 't kofschip x?

fiets**s**

ramme**l**

ja
stam + **te(n)**

nee
stam + **de(n)**

ik heb gefiets**t**

hij heeft gerammel**d**

hij fiets**te**

hij rammel**de**

© Opleiding LAW Universiteit Gent

Voltooid deelwoord

- **Probleem**

- de /t/ die men hoort wordt nu eens als /d/ dan weer als /t/ gespeld
- hij heeft geantwoord, zij heeft het gemerkt

- **Oplossing**

- kijk naar de onvoltooid verleden tijd: Hoort men een /d/, dan spelt men met "d", hoort men een /t/, dan spelt men "t"
- "hij antwoordde", dus "geantwoord" met een "d", "zij merkte", dus "gemerkt" met een "t"

© Opleiding LAW Universiteit Groningen

Presenteert met een "d"
en gegoid met een "t"!!!
Ik ga voortaan alles
meat een "dt" dtypen!
als ik heet niet weet
mag de lezer zelf
wedten wadt heet wordt

© Opleiding LAW Universiteit Gent

Andere aspecten

- het schrijven van een tussenletter in samenstelling (is het "ruggenmerg" of "ruggemerg", "geluidhinder" of "geluidshinder"?)
- het afbreken van woorden aan het einde van een regel (het zogenaamde splitsen in lettergrepen)
- het gebruik van hoofdletters
- het gebruik van een aantal woordtekens
 - liggend streepje of koppelteken (een niet-roker, een oud-student),
 - het trema of deelteken (afasieën, dysartrieën, apraxieën)
 - het weglatingsteken of apostrof ('s avonds, hij spreekt zijn a's niet correct uit) en accenttekens (scène, déjà-vu)
- bijzondere problemen: de spelling van woorden van vreemde herkomst en de spelling van werkwoorden van Engelse herkomst.

Een evaluatie

- Het Nederlandse spellingsysteem met zijn vele uitzonderingen op het fonologisch principe eerder chaotisch?
- In vergelijking met dat van sommige andere talen nog relatief eenvoudig

Een evaluatie

- In het Frans
 - voor sommige klanken meer dan twintig verschillende schrijfwijzen

Tabel 3.1. Schrijfwijzen in het Frans van de nasale vocaal /ã/.

rub <u>an</u>	é <u>tan</u> g	ré <u>véren</u> d	champs	Ca <u>en</u>
ded <u>ans</u>	é <u>tan</u> gs	ré <u>véren</u> ds	em <u>bol</u> ie	ex <u>em</u> pt
b <u>an</u> c	pour <u>tan</u> t	sou <u>ven</u> t	te <u>mp</u> s	ex <u>em</u> pts
b <u>an</u> cs	ch <u>an</u> ts	par <u>en</u> ts	pa <u>on</u>	har <u>en</u> g
qu <u>an</u> d	en	am <u>br</u> e	pa <u>on</u> s	har <u>en</u> gs
gl <u>an</u> ds	gens	ch <u>an</u> p	J <u>ea</u> n	

Een evaluatie

- In het Engels
 - éénzelfde teken kan voor heel wat verschillende klanken staan

Tabel 3.2a. Verschillende uitspraakwijzen voor de letter 'a' in het Engels.

dame /e/	ball /ɔ/	fare /ɛ/	pillage /ɪ/
pan /æ/	lunar /əɪ/	father /ɑ/	opera /ə/

Tabel 3.2b. Verschillende uitspraakwijzen voor de combinatie '-ough' in het Engels.

through /u:/	cough /ɔf/	ought /ɔ:/	though /oʊ/	plough /aʊ/
hiccough /Δp/	lough /ɒk/	rough /Δf/	thorough /ə/	

Interpunctie, punctuatie

- Het plaatsen van leestekens in een tekst
- Schriftekens
 - om intonatie of pauzes of de emotie waarmee de spreker iets uitdrukt, weer te geven
 - ook om structuren in een tekst af te bakenen en aldus de leesbaarheid van de tekst te verhogen.

- *stotteren is een stoornis waarvan de oorzaak nog steeds niet gekend is we weten wel dat er een aantal factoren zijn predisponerende factoren genoemd die maken dat iemand vatbaarder lijkt om te gaan stotteren zo is gekend dat stotteren vaker drie tot vier keer meer voorkomt bij jongens dan bij meisjes ook is gekend dat het risico dat iemand gaat stotteren het grootst is tussen de leeftijd van twee en vijf jaar*

leestekens

- Leestekens die een zin begrenzen
 - de punt, het vraagteken en het uitroepteken
- Leestekens binnen een zin
 - de komma, de komma-punt, de dubbele punt, de gedachtestreep, het beletselteken (...), de haakjes en de aanhalingstekens.

Schrijven en lezen

- Schrijven:
 - *het omzetten van de hoorbare klanken uit de gesproken taal in zichtbare tekens.*
- Lezen:
 - *het terug omzetten van geschreven tekens in hoorbare klanken.*
- PS: vergeet de boodschap niet (boodschap weergeven, boodschap ontcijferen)

Lees- en schrijfvoorwaarden

- *auditieve analyse.*
 - ‘boom’ = /b/, /o:/ en /m/
- *fonemisch bewustzijn*
 - kiekje’, ‘kaakje’ en ‘koekje’, *allofonen*, van eenzelfde *foneem*
 - kom/tom
- *auditieve discriminatie* (/a/ en /a:/, /b/ en de /p/)
- *volgorde* (‘kam’/‘mak’ ,‘fiets’/‘fiest)
- *auditief geheugen*

Lees- en schrijfvoorwaarden

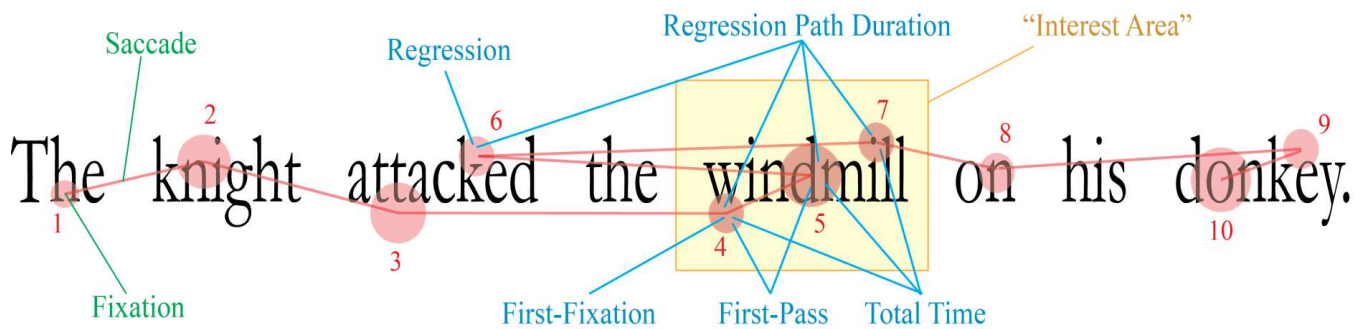
- *visuele analyse (tas: 3 klanken weergegeven)*
- *allografen van eenzelfde grafeem*

- *visuele discriminatie ('n' en 'm' of 'v' en 'w')*
- *auditief geheugen*
- *auditieve synthese (/b/+/o:/+/m/ ⇒ /bo:m)*

Lees- en schrijfvoorwaarden: spellingconventies

- *klank-tekenkoppelingen of foneem-grafeemkoppelingen (schrijven)*
- *teken-klankkoppelingen of grafeem-foneemkoppelingen (lezen)*
- *niet-klankzuivere of niet-fonetisch zuivere woorden (zie bvb vocaalverenkeling, consonantverdubbeling)*

Lees- en schrijfvoorwaarden: motorische vaardigheden

- Schrijven
 - bewegingen van de arm, hand en vingers
- Lezen
 - oogmotoriek
 - neergeschreven woorden en zinnen moeten met de ogen afgetast worden
 - oogsprongen of saccades
 - gescande woorden hoorbaar maken via bewegingen met het spraakorgaan.

- The red circles represent fixations; their size represents duration. The red lines between them represent saccades between the fixations. The fixations have been numbered.

Lees- en schrijfvoorwaarden: algemene voorwaarden

- psychomotorische ontwikkeling
- taalontwikkeling
- concentratievermogen
- normale visus
- normaal gehoor
- intelligentie

Lezen en schrijven

Taakanalytische beschrijving

≠

Hoe lezen en schrijven als proces verlopen

© Opleiding LAW Universiteit Gent

Fonetisch schrift

- “Gewoon” schrift
 - **Wat** wordt er gezegd?
- Fonetisch schrift (uitspraakspelling)
 - **Hoe** wordt er gezegd?

Fonetisch schrift

- Probleem

35 klanken – 26 tekens (cfr. Latijn) (“weledel”)

Meer dan enkel weergave van de klanken maar ook voor de betekenis irrelevante details van de uitspraak (zee, tongpunt –r /huig-r)

Fonetisch schrift

- Oplossing
 - International Phonetic Alphabet (IPA) (zie tabel 3,3,)
 - oorspronkelijk ontworpen in 1886 in Frankrijk door vereniging van taalleraren (The Phonetic Teachers' Association)
 - Latijnse alfabet
 - + andere schrijfwijzen
 - + licht wijzigen
 - + tekens uit het Griekse alfabet
 - + nieuw ontworpen tekens
 - + *diakritische tekens*

Fonetisch schrift

- *diakritische tekens*
 - Tekens die verder preciseren hoe een bepaalde klank wordt uitgesproken
- *broad transcription* (fonemische transcriptie) / /
 - klankverschillen in zoverre voor de betekenis van belang
 - alleen klanksymbolen, geen diakritische tekens
- *narrow transcription* []
 - aan de hand van diakritische tekens ook uitspraakdetails die niet relevant zijn voor de betekenis

Fonetisch schrift

- Niet in IPA: Transcriptie van grotere gehelen
 - snelheid, luidheid, toonhoogte, stemkwaliteit
intonatie
 - pauzes, beurtwisselingen, overlappingen tussen
twee sprekers

Fonetisch schrift

- Niet in IPA
 - Transcriptie van afwijkende spraak, klinische transcriptie (zie referentielijst)
- extIPA:
 - een reeks uitbreidingen (extensions) van het IPA (zie tabel 3,4)

Fonetisch schrift

- **Betrouwbaarheid**
 - correcte, betrouwbare weergave?
 - nooit zeker
- *intra-observer-overeenkomst*
 - onderzoeker zelf twee keer transcribeert
- *inter-observer-overeenkomst*
 - vergelijking met de transcriptie van een andere persoon
- *consensustranscriptie*
 - twee of meer personen met ervaring in fonetische transcriptie maken samen een transcriptie

- als slæxts ən moʝ licə zɔu vɔlstan/ ɔm jɔu tə
bədəŋkən/zɔudən wə tɔnɛɪndəx kœnən zɪŋən/
alɛiktat ok tə wɛɪnəx/ alzdət sɔu ɣan/ alzdət
sɔu ɣan/ bədəŋkt for aləs wat jə vor ɔns hɛpt
xədan

Fonetisch schrift

- Leren transcriberen
 - kennis van de transcriptietekens.
 - analytisch luisteren i.p.v. semantisch.
 - niet “wat” maar “hoe”
 - transcriberen een vreemde taal
 - niet laten misleiden door het schriftbeeld

[zɪkən] [bɔrd]

- <http://www.internationalphoneticalphabet.org/ipa-sounds/ipa-chart-with-sounds/>

© Opleiding LAW Universiteit Gent

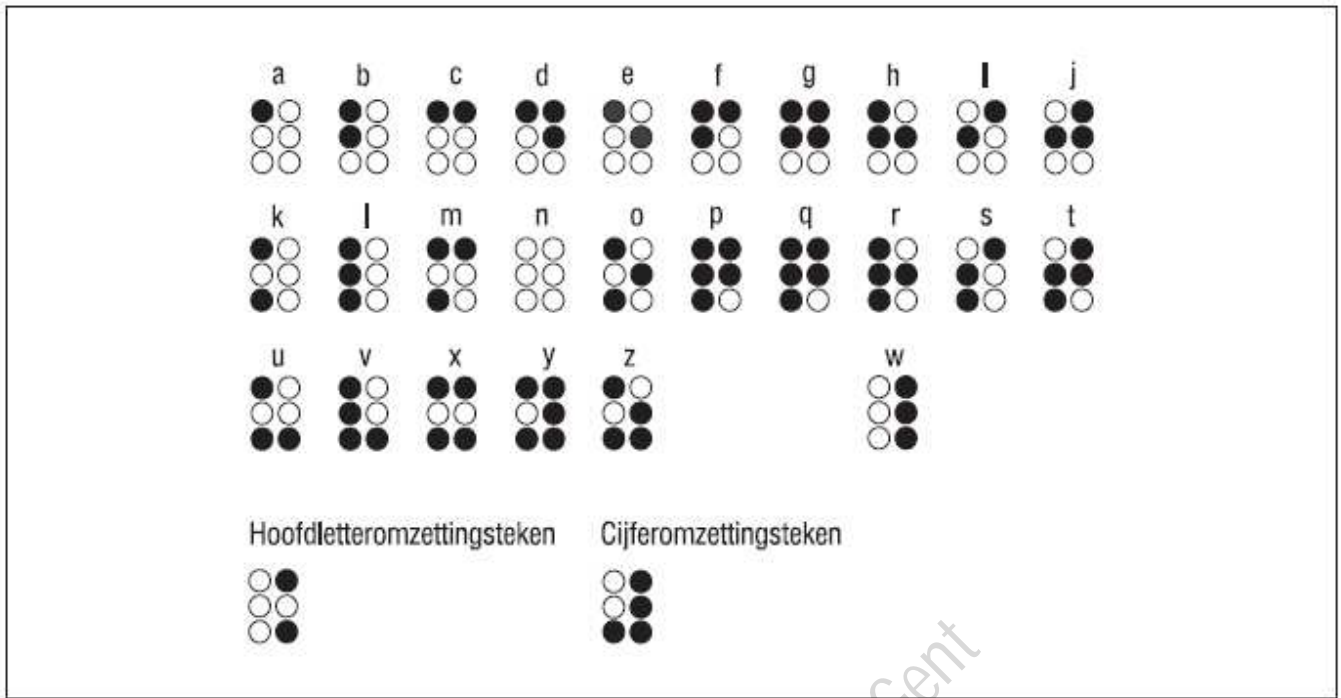
Bijzondere vormen van schriftelijke communicatie

- Braille (speciaal voor blinden)
- Het Bliss-communicatiesysteem

Braille

- Louis Braille (1809-1852)

Figuur 3.6. Het braillealfabet (de zware rondjes stellen de puntjes voor) en de omzettingstekens voor hoofdletters en cijfers.

© Opleiding LAW Universiteit Gent

© Opleiding LAW Universiteit Gent

Braille

- alfabetisch schrift
- met beide handen
- van links naar rechts
- Het leestempo \searrow (tot 3X)
- motivatie en gevoelszin

- Braille filmpjes
- The braille story
- Gebruik van braille leesregel
- How blind people write braille

Braille

- Op de computer?
 - Brailleleesregel
 - elektronisch apparaat en software
 - zet tekst van scherm regel per regel om in braille
 - <http://www.eduvip.nl/toegang-tot-de-computer-door-middel-van-braille-spraak/>
 - (gebruik van brailleleesregel)

© Opleiding LAW Universiteit Gent

Bliss communicatie systeem

- Charles Bliss (Karel Blitz, 1897-1985)

Bliss communicatie systeem

- Oostenrijkse scheikundige
- Basisidee:
 - veel problemen in de wereld zouden verholpen worden als mensen beter met elkaar kunnen communiceren
- Doel:
 - een soort internationale schrijftaal ontwikkelen.
- Inspiratie:
 - het Chinese schrift dat communicatie toelaat tussen mensen die een verschillende taal spreken.

Bliss communicatie systeem

- 1965
 - “logical approach to an illogical world
- 1970
 - Ontario Crippled Children’s Center (Canada)
 - spraakmotorisch gestoorde kinderen
- tegenwoordig
 - wereldwijd gebruikt als vervangende communicatievorm

Bliss communicatie systeem

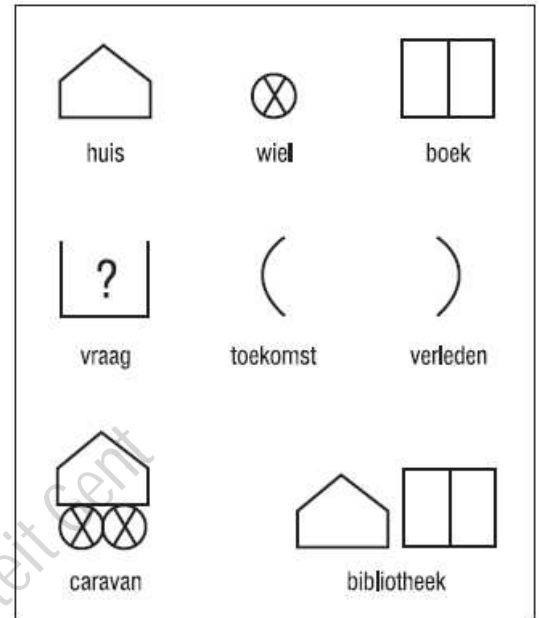
- basisset van 100 symbolen

– Pictografisch

– Arbitrair

- bestaande symbolen
- nieuw ontworpen symbolen

– Te combineren

Bliss communicatie systeem

- Gebruik
 - op een communicatiebord
 - gegroepeerd volgens woordsoort
 - andere achtergrondkleur
 - geselecteerd in functie van een individuele gebruiker.

<http://www.blissymbolics.org/index.php>

© Opleiding LAW Universiteit Gent

- <http://www.the-symbols.net/blissymbolics/dictionary/chemicals/>
- <http://www.blisswords.co.uk/>
- <http://www.blissymbolics.org/>
- <https://www.blissonline.se/download>